

چاپ دوم

اصول و مبانی مدیریت اسلامی

تألیف : محمد حسین ساجدی نیا

(عضو هیئت علمی دانشگاه)

ساجدی نیا، محمدحسین، ۱۳۳۵ -

اصول و مبانی مدیریت اسلامی / تألیف محمدحسین ساجدی نیا. -

تهران: شهر آشوب، ۱۳۸۲.

۱۶۸ ص.

ISBN: 964-7513-00-3

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیفا.

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. مدیریت (اسلام). الف. عنوان.

۲۹۷/۶۵۸

۶ الف ۲ س / ۶۷ / BP۲۳۲

۱۲۹۸۹ - ۸۲ م

کتابخانه ملی ایران

انتشارات شهر آشوب

عنوان کتاب : اصول و مبانی مدیریت اسلامی

مؤلف : محمد حسین ساجدی نیا

لیتوگرافی : زمان

چاپ و صحافی : منصور

نوبت چاپ : دوم ۱۳۸۳

تیراژ : ۲۱۰۰ نسخه

قیمت : ۲۱۰۰ تومان

شابک : ۹۶۴-۷۵۱۳-۰۰-۳ / ISBN: 964-7513-00-3

خیابان فروردین ، خیابان روانمهر، پلاک ۱۶۹، انتشارات شهر آشوب

تلفن : ۶۳۹۹۹۰۴

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۹
فصل اول: مقدمه‌ای بر مدیریت.....	۱۱
تفکر هابیلی.....	۱۲
تفکر قابیلی.....	۱۳
مدیریت در تمدن‌های باستانی.....	۱۵
فصل دوم: ضرورت و اهمیت مدیریت از دیدگاه اسلام.....	۱۹
سیمای کلی مدیریت اسلامی.....	۲۱
فصل سوم: شناخت ماهیت سازمان و مدیریت.....	۳۱
ماهیت سازمان.....	۳۲
نیازهای اساسی سازمان.....	۳۳
تعاریف سازمان.....	۳۴
مقایسه سازمان با امت.....	۳۵
ماهیت مدیریت.....	۳۷
تعریف مدیریت.....	۳۸
رابطه سازمان و مدیریت.....	۳۹
مشروعیت و مقبولیت سازمان و مدیریت.....	۴۲
مهمترین کارکردهای مدیریت.....	۴۳
چهار چوب و مشخصه‌های مدیریت دینی.....	۴۵
معیارهای سنجش عملکرد مدیران در نظام‌های توحیدی.....	۴۶
فصل چهارم: شناخت انسان.....	۴۹
جایگاه انسان در نظام خلقت.....	۵۴
انسان در نگاه مدیریت اسلامی.....	۵۵
فصل پنجم: اهمیت کار و تولید در مدیریت اسلامی.....	۵۹
توليدات جامعه.....	۶۶
مهاجرت مغزها.....	۶۷

فصل ششم: مروری بر مکاتب عمده در مدیریت	۶۹
سلسله مراتب نیازها از دیدگاه ابراهام مازلو (MASLOW ABRAHAHM) ..	۷۰
نظریه X و Y	۷۲
مکتب مدیریت کلاسیک	۷۳
مبانی فکری مکتب علمی کلاسیک	۷۴
انتقادهای وارده به نظریه کلاسیک	۷۵
مکتب مدیریت نئوکلاسیک (روابط انسانی)	۷۵
مبانی فکری مکتب نئوکلاسیک	۷۶
تئوری سیستم	۷۷
تعریف سیستم	۷۷
طبقه بندی سیستم ها	۷۸
مشخصات عمومی سیستم های باز	۷۹
اجزاء سیستم اجتماعی (سازمان)	۸۰
تئوری اقتضاء: Contingency Theory	۸۱
تئوری Z	۸۱

فصل هفتم: رابطه دین و علم و نقش هریک نسبت به دیگری

۸۳

فصل هشتم: جایگاه قصص قرآن در پژوهشهای مدیریت اسلامی

۹۱

۹۳ قصه های قرآن و مخاطب آن

۹۵ مهمترین اهداف و نتایج قصص قرآن

فصل نهم: اصول اساسی مدیریت اسلامی و الگوهای آن

۱۰۳

۱۰۶ مهمترین اصول اساسی مدیریت اسلامی

۱۰۷ اصل عدم تقدم بر خدا و رسول

۱۰۸ مستندات عقلی

۱۰۹ مستندات نقلی

۱۱۱ آثار و برکات اطاعت از خداوند و رسول

۱۱۲ اصل تعبد و بندگی خداوند

۱۱۳	آثار و برکات اصل تعبد و بندگی خداوند
۱۱۴	اصل وحدت و هماهنگی در مدیریت و سلسله مراتب سازمانی
۱۱۶	حوزه‌های وحدت
۱۱۷	علی (ع) و وحدت
۱۱۸	آثار و برکات مترتب بر رعایت اصل وحدت و هماهنگی
۱۱۹	اصل اعمال مدیریت بر اساس اعتدال و میانه روی
۱۱۹	تعریف اعتدال
۱۱۹	بعثت و اعتدال
۱۱۹	عدالت و اعتدال
۱۲۰	اعتدال و انسان
۱۲۰	امت معتدل
۱۲۱	آرمان گرایی و اعتدال
۱۲۱	اقسام اعتدال
۱۲۵	آثار و برکات اصل اعتدال و میانه روی در مدیریت
۱۲۵	اصل اعمال مدیریت بر اساس اختیار و نه اجبار
۱۲۹	آثار و برکات اصل اعمال مدیریت بر اساس اختیار
۱۳۰	اصل اعمال مدیریت بر اساس تمکن و بصیرت نیروها
۱۳۳	آثار و برکات مترتب بر اصل تمکن و بصیرت نیروها
۱۳۳	اصل اعمال مدیریت بر اساس شایستگی
۱۳۵	فلسفه برگزاری امتحان
۱۳۶	فواید آزمایش و ابتلا
۱۳۶	آثار و برکات مترتب بر اصل شایستگی
۱۳۷	اصل اعمال مدیریت بر اساس عدالت «ضابطه و قانون»
۱۴۰	آثار و برکات مترتب بر اصل قانونگرایی
۱۴۰	اصل اعمال مدیریت بر اساس مشورت و توکل
۱۴۱	تعریف تصمیم‌گیری
۱۴۱	اهمیت تصمیم‌گیری در اسلام
۱۴۳	ویژگی‌های مشاور
۱۴۳	ویژگی‌های اثباتی مشاور

۱۴۳	ویژگی های سلبی مشاور.
۱۴۴	آثار و برکات مترتب بر اصل اعمال مدیریت بر اساس مشورت و توکل.
۱۴۵	اصل آخرت گرایی در هدف گذاری.
۱۴۷	آثار و نتایج مترتب بر اصل آخرت گرایی در هدف گذاری.
۱۴۹	فصل دهم: ارتباطات و اخلاق در مدیریت.
۱۵۱	سیر تحول ارتباط.
۱۵۲	تعریف ارتباط.
۱۵۳	اصول اساسی ارتباط.
۱۵۴	اخلاق مدیران.
۱۵۶	خصوصیات مدیر.
۱۶۲	آثار و برکات اخلاق حسنه در عرصه مدیریت.
۱۶۴	تشویق و تنبیه در مدیریت.
۱۶۶	معیار تنبیه و تشویق.
۱۶۶	شرایط تشویق.
۱۶۷	تنبیه.
۱۶۷	شرایط تنبیه.

پیشگفتار

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَا هُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً (سوره اسری آیه ۷۰).

پویایی و توانمندی نظام‌های مدیریتی در عملکرد مدیران متبلور می‌گردد و میزان توسعه یافتگی در هر جامعه‌ای شاخص معتبری برای ارزیابی عملکرد مدیران در یک دوره معین محسوب می‌شود. هر یک از مکاتب مدیریتی که طی قرون گذشته پا به عرصه حیات گذاشته‌اند، با طرح دیدگاه‌های خود، چگونگی اداره سازمان‌ها را به منظور دستیابی به اهداف مورد نظر خود تبیین و بر اهمیت منابع انسانی در دستیابی به توسعه، کم و بیش تأکید داشته‌اند. در حال حاضر نظریه‌های برتر مدیریتی، منابع انسانی را به عنوان مرکز ثقل و مهمترین عنصر فرایند توسعه و بهبود شرایط زندگی دانسته و اعمال هر گونه تغییر و تحولی، بدون شناخت دقیق انسان و کشف استعدادهای درونی او و ایجاد بستر مناسب برای به فعلیت رساندن توانمندی‌های بالقوه وی را مقدور نمی‌دانند و مهمتر اینکه توسعه انسان در ابعاد اخلاقی، فرهنگی و علمی و مهارت‌کشی‌های شیطانی مقدمه توسعه متوازن و پایدار در سطوح و لایه‌های مختلف جامعه می‌باشد. سپردن سازمانهای عریض و طویل با همه دارایی‌های مادی و انسانی بدست انسان‌های خام و احساسی به منزله تیغ دادن به دست زنگی مست است. لذا شایسته است نظام‌های مدیریتی همه توان و استعداد خود را در بارورتر شدن اندیشه‌ها و نظریه‌های مدیریت و سپردن امور بدست شایستگان به کار گیرند. به همین دلیل نسخه‌های مدیریتی بدون توجه به ساختار ارزشی و فرهنگی حاکم بر جوامع، موفقیتی به همراه نخواهند داشت. اگر چه تعامل همه جانبه در عرصه‌های علمی، اصلی خدشه‌ناپذیر محسوب می‌گردد، مع الوصف نسخه‌های وارداتی مدیریت باید با ارزش‌های دینی و ملی که ریشه در اعماق وجود انسان‌ها دارد، همسو و هماهنگ شود، در غیر این صورت پاشیدن بذر نسخه‌های مدیریت وارداتی در سرزمین‌های غیر خودی با مشکلات متعددی همراه خواهد بود و نتیجتاً توانمندی آن در تلطیف ذائقه مردم نیز با مشکل مواجه خواهد گردید. نگرش بسیاری از مکاتب مدیریت به انسان، نگاهی ابزاری است. برخی از این مکاتب اعتقادی به شأن و منزلت انسان ندارند بلکه صرفاً برای کشف استعدادهای او و استفاده از توانمندی وی رویکردی منافقانه و فریبکارانه برگزیده‌اند. به همین دلیل به زعم این مکاتب شأن و منزلت انسان اعتباری و درگروی توانمندی و میزان

تأثیرگذاری او در تحقق اهداف سازمانی است ولی از نگاه قرآن و ادیان الهی، انسان محور و علت تامه آفرینش است و مجموعه هستی برای رشد و اعتلای او خلق شده است. بر اساس بینش قرآنی مدیران خدمتگزاران صدیق جامعه می‌باشند و بر خود لازم می‌دانند تا همه توان و تلاش خود را در ارائه خدمات برتر به کار گیرند تا استعدادهای بالقوه انسان شکوفا و توسعه متوازن و پایدار محقق و درخت عدالت بارور و مدینه فاضله مدیریت اسلامی که همان ساختن جامعه‌ای آباد، آزاد، مستقل، پیشرو و سربلند در همه عرصه‌ها می‌باشد، پدیدار گردد. بحران هویت و خود باختگی تعدادی از مدیران که جهان غرب را قبله آمال خود دانسته و نسخه‌های مدیریتی آنان را تقدیس نموده و اجرای آن را تنها راه دستیابی به توسعه پایدار می‌دانند نشانه انحطاط فرهنگی و بی‌خبری آنان از طرح‌ها و الگوهای اسلامی است. شایسته است مدیران جامعه ضمن بهره‌گیری از یافته‌های بشری گام‌های عملی به منظور تغییر باورهای اجتماعی و مصونیت‌سازی آنان در مقابل هجوم‌های فرهنگی بردارند. به نظر نویسنده کتاب، مدیریت از لوازم اصلی زندگی اجتماعی است و نقشه سعادت و شقاوت هر جامعه‌ای بدست مدیران طراحی می‌گردد. به همین دلیل بر این اعتقاد است که تنها، اصل شایسته‌گزینی و انتخاب اصلح، تضمین‌کننده صیانت و استفاده بهینه از منابع انسانی و مادی جامعه است. مدیرانی که فاقد شناخت کافی از سازمان و انسان هستند نمی‌توانند منابع انسانی سازمان را در جهت اهداف متعالی، بسیج، هماهنگ، همسو و رهبری کنند. اداره و رهبری یک سازمان منوط به داشتن قابلیت‌های ذاتی و عینی است که بدون آن سرمایه‌های مادی و انسانی سازمان به یغما خواهد رفت.

کتاب حاضر که به صورت جزوه درسی در چند سال گذشته توسط نگارنده و تعدادی از همکاران در دانشگاه‌های مختلف تدریس شده است هم اکنون در معرض نگاه منتقدانه اساتید بزرگوار و دانشجویان عزیز قرار می‌گیرد و امید است این اثر ناچیز مورد لطف اصحاب قلم و اندیشه قرار گیرد و با نقد عالمانه، زمینه رفع کاستی‌های آن فراهم شود. در پایان لازم می‌دانم سپاس فراوان خود را حضور مدیریت محترم انتشارات شهرآشوب که زحمت نشر این اثر را متحمل گردیدند، تقدیم و توفیقات روز افزون ایشان را در نشر معارف بشری مسئلت دارم.

محمد حسین ساجدی‌نیا

عضو هیأت علمی دانشگاه

پاییز ۱۳۸۲

Principals of Islamic Management

امام علی (ع)

به خدا قسم اگر حکومت دنیا و همه ثروت و مال آن را
به من واگذار کنند تا در مقابل آن پوست چوی را به نامق
از دمان مورچه ای باز ستانم ، مرکز تقواهم پذیرفت .
دنیای زیبا و دوست داشتنی شما در چشم من پست تر از
آن است که روان مورچه ضعیفی را آزرده خاطر و متاثر نمایم .

(نهج البلاغه)

By :M.H Sajedinia

خیابان فروردین ، خیابان روانمهر، پلاک ۱۶۹، انتشارات شهر آشوب
تلفن : ۶۴۹۹۹۰۴

شابک : ۹۶۴-۷۵۱۳-۰۰-۳
ISBN : 964-7513-00-3